

FRAMTIDENS PSYKIATRI. Psykiatrins framtid engagerar. Rekryteringsseminarier, trivselinventeringar och utbildning för ST-läkare och färdiga specialister ska locka fler läkare till en specialitet i omvandling.

TEXTER: MARIE NÄRLID FOTO: GÖRAN SEGEHOLM

Välj psykiatri!

Inspirationsturné ska locka fler till bristspecialitet

Bristen på psykiatrer har fått Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Svenska Läkaresällskapet att gå på friarstråt. En landsomfattande informationsturné ska locka yngre läkare till psykiatrin.

Föreläsningssalen hos Svenska Läkaresällskapet är fullsatt när inspirationsturnén »Psykiatrins ansikten« har premiär i Stockholm i mitten av september. Med hjälp av ett lagom lättamt men samtidigt informativt program ska läkarstudenter och AT-läkare under avspända förhållanden få stifta bekantskap med en specialitet som över tid fått tåla stryk från såväl medier som allmänhet, exponerad för nyckler och besparingsiver.

Läkartidningen har talat med ett par av psykiatrins unga lovande som är med på turnén, dagarna före premiären i Stockholm.

Varför har du valt psykiatri som specialitet?

– Jag är intresserad av kriminologi och juridik, så det var självklart att jag ville bli psykiater med inriktning mot kriminologi. Min forskning



»Jag är intresserad av kriminologi och juridik, så det var självklart att jag ville bli psykiater med inriktning mot kriminologi«, berättar ST-läkare Katarina Wahlund. I bakgrunden Peder Björling.

har gjort mig ännu nöjdare med valet. Jag är nyfiken på varför vissa människor går så långt att de tar till våld mot en annan människa, säger Katarina Wahlund, ST-läkare i rättspsykiatri, Karolinska Universitetssjukhuset.

Som rättspsykiater har hon valt den smalaste men – enligt enkäten presenterad i artikel på sidan 2754 – den mest tillfredsställande psykiatrispecialiteten jämfört med allmänpsykiatri respektive barn- och

ungdomspsykiatri. Mycket utredningsarbete och jämförelsevis lite kliniskt arbete kan vara en förklaring till att hälften av de i enkäten ingående rättspsykiaterna uppger sig vara mycket nöjda med sin arbetssituation.

– Jag är nog en slutenvårdsdoktor. I framtiden kommer jag att vilja arbeta på Rättsmedicinalverket, jag är sugen på att söka mig till staten och lämna landstinget.

Hon tycker att rättspsykia-

trin måste bli bättre på att förklara för allmänheten vad man gör.

– En viktig fråga är samhällsskydd, eller vad man ersätter allmänpsykiatrin med. Vi måste bli bättre på att hantera risker och duktigare på att se vilka ärenden som är för polis eller säkerhetstjänst.

Även Peder Björling, som i dagarna fått sitt specialistintyg från Socialstyrelsen, stannar i storstan. Han tillträder inom kort som överläkare för en enhet som behandlar personer med borderlinepersonlighetsstörning, MBT-teamet Psykiatri Sydväst, Huddinge (se vidare artikel intill). Först tänkte han bli kardiolog:

– Jag hade en bra kardiologplacering, men efter ett tag kände jag att de områden som var mest spännande och meningsfulla fanns inom det psykiatriska fältet. Hjärtpatienternas problem bottnade inte i om de skulle ta en eller två tabletter efter en operation, utan i de existentiella frågorna: Hur ska jag våga leva nu?

Katarina Wahlund och Peder Björling, liksom David Bergman, ST-läkare i barn- och ungdomspsykiatri, Linköping, berättar avspänt under

»Det är förmånligt och spännande att få vara ST-läkare inom psykiatrin just nu.«



Inspirationsturnén »Psykiatrins ansikten« fyllde föreläsningssalen hos Svenska Läkaresällskapet till bristningsgränsen. Turnén har därefter varit i Göteborg, och kommer till Umeå 2/10, Linköping 8/10, Lund 16/10 och Uppsala 23/10. Mer info på www.psykiatrinsansikten.se.

psykiatridagen i Stockholm om hur de hanterar möten med patienter med svår ångest och självmordstankar:

– Självmord skapar rubriker, men självmord är vår dödsorsak inom psykiatrin, återkommer Katarina Wahlund till, medan Peder Björling förklarar att en patients självmord upplevs som ett stort misslyckande, men kan egentligen jämföras med då kardiologen inte lyckas rädda en person med hjärtinfarkt.

Vad ska psykiatrin ägna sig åt i framtiden? Klart är att de yngre läkarna inte ämnar gräva ner sig i bittra ideologiska strider. De vill använda både läkemedel och terapi.

– Det är förmånligt och spännande att få vara ST-läkare inom psykiatrin just nu. Vi kan bättre mäta vad vi gör, vilket varit problematiskt tidigare, säger Katarina Wahlund.

– Vi unga har inga problem

att ta till oss båda perspektiven neurobiologi och kognitiv terapi. Diskussionen om terapi eller läkemedel har blivit irrelevant. Antidepressiva mediciner och kognitiv terapi har samma mål, och resultaten går numera också att påvi-

sa i neurobiologiska processer, säger Peder Björling.

David Bergman förtydligar:
– Konsten är att veta när vi ska använda vad, och i vilka proportioner.

MN

Kö till ST på Huddinge psyk

ST-läkare står på kö till psykiatriska kliniken i Huddinge. Flexibla arbetstider och en närvarande studierektor är ett par av förklaringarna. Nu får även specialistläkare en egen studierektor.

Psykiatriska kliniken Psykiatri Sydväst i Huddinge utan-

för Stockholm har under flera år satsat på AT- och ST-läkare. I dag har kliniken 32 ST-läkare och får 20–30 sökande till de få lediga utbildningsplatserna.

Kliniken gjorde en storsatsning i början av decenniet, som ett svar på stora beman-

ningsproblem. Hyrläkare urgröpte såväl ekonomi som patienternas läkarkontinuitet. Viss personalbrist kvarstår även här, men en tydlig omsorg om utbildningsläkarna har visat sig vara ett så pass framgångsrikt koncept att även färdiga specialistläkare framöver kommer att





Cecilia Dhejne, överläkare vid Psykiatri Sydväst i Huddinge utanför Stockholm, är studierektor på halvtid för ST-läkarna.

Foto: Göran Segeholm

erbjudas en egen studierektor.

– Även specialisterna behöver få kontinuerlig fortbildning, säger Cecilia Dhejne, överläkare vid Psykiatri Sydväst och sedan 2002 studierektor på halvtid för ST-läkarna.

– Inom många specialiteter är de stora frågorna i mångt och mycket redan besvarade, medan det inom psykiatri finns mycket utforskat. För att bli en bra klinik så vill vi därför premiera även specialisternas utbildning, fortsätter Cecilia Dhejne, på väg till Verona för ett årligt internationellt studiebesök tillsammans med klinikens ST-läkare.

Vid sidan av att studera psykiatriutbildningen i Verona kommer man också att diskutera den nya ST-utbildningen och hur denna ska utformas i praktiken.

Goda utbildningsmöjligheter är viktigast när läkare väljer ST-plats, visar en studie av två av klinikens ST-läkare,

Yvonne Linné samt Karin Hellman, 2006. Samtliga 25 ST-läkare som svarade på enkäten hade blivit erbjudna minst en annan ST-tjänst. Att valet föll på psykiatri och Huddinge psyk motiveras med »bra klinisk utbildning« (26 procent), »bra lön« (19 procent) och »individualiserat ST-block« (18 procent).

Flexibla arbetstider var viktigt för flera tillfrågade ST-läkare, bland vilka hälften angav »familjeskäl« och den andra hälften »forskning« som de pussel-

bitar man ville få ihop ST-tjänsten med. Många av ST-

läkarna hade också en föreställning om att »man satsar på ST-läkare på Huddinge« (16 procent).

Alla ST-läkare har en klinisk handledare genom hela utbildningstiden och från klinikkens sida rekommenderas individuell ST-handledning en gång i månaden.

Men även daglig trivsel på jobbet har uppmärksammats. Administrativ personal finns för ST-läkarnas behov och studierektorn själv är tillgänglig på mejl och mobiltelefon. Gemensamma arbetsluncher och premierat fackligt arbete ingår i konceptet, liksom att uppmuntra till föräldradedighet – om ett halvt år, män respektive kvinnor lika.

Cirka hälften av ST-läkarnas arbetstid uppskattas bestå av utbildning, vari bland annat olika kurser, grundläggande terapiutbildning, en utlandskongress och egenterapi ingår.

MN

Önskemål från många

Mindre

Många psykiatrer vill ägna mindre tid åt kliniskt arbete, visar en enkät till landets psykiatrer. Tre av tio arbetar kliniskt 90 procent av sin arbetstid. Övriga har liten patientkontakt. Chefer trivs bra medan en femtedel av psykiatrer i öppenvårdsteam trivs dåligt. 28 procent av psykiatrer arbetar deltid.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har i samarbete med Sveriges Läkarförbund gjort en riksomfattande enkätundersökning med hjälp av undersökningsföretaget Synovate Temo. Landets samtliga psykiatrer fick under början av året (vecka 4–8) möjlighet att svara på en enkät om sin arbetssituation och sitt arbetsliv. Enkäten skickades till samtliga läkare under 70 år och med specialistbevis i psykiatri (allmänpsykiatri, barn- och ungdomspsykiatri samt rättspsykiatri), totalt 2 200 personer. Drygt hälften av de tillfrågade har svarat på enkäten (52 procent – 1 147 personer. Statistiken i rapporten »Psykiaters arbetsliv och arbetssituation«, som presenterades vid en presskonferens under måndagen, bygger dock i huvudsak på de 87 procent svarande som är verksamma inom den psykiatriska vården, 994 personer.

79 procent av dessa svarande arbetar i landstingskommunal verksamhet. Det statistis-

En nyhet är bland annat att bara 30 procent av psykiatrer jobbar nästan helt och hållet kliniskt – cirka 90 procent av sin arbetstid – medan 70 procent av de svarande har rätt lite patientkontakt.

»En mycket intressant tanke«

Heidi Stensmyren, ordförande i Sylf och ledamot i Läkarförbundets centralstyrelse, har tidigare inte hört talas om studierektorer för färdiga specialister men är positiv till idén.

– Det måste vara ovanligt, men det låter som en mycket intressant tanke. Det innebär att kliniken systematiserar sin fortbildning, och det är mycket bra.

Utbildningsåtgärder kan vara en del i lösningen av psykiatris bemanningsproblem, men måste backas upp med bättre miljö och arbetsvillkor för läkarna, säger Heidi Stensmyren:

– På många kliniker fungerar läkarna närmast som konsulter på avdelningen.



Heidi Stensmyren

Läkare måste in i klinikledningarna, men också in i arbetslagen.

Däremot är hon kritisk till regeringens psykiatrisatsning

som innebär att allmän tjänstgörande läkare erbjuds förlängd tjänstgöring inom psykiatri med fördjupande utbildning inom området, för att locka fler läkare till specialiteten.

– Det är inte längden på tjänsten som är det viktiga. Man måste titta på tjänstgöringens arbetsmiljö och arbetssituation.

MN

psykiatrer:

kliniskt arbete – mer forskning

ka underlaget bedöms av Läkarförbundet som representativt för psykiaterkåren, då det i stort överensstämmer med den verkliga fördelningen vad gäller kön, ålder och geografi. Majoriteten av de svarande är 55 år eller äldre. 55 procent är kvinnor. Där emot är det oklart om svarsunderlaget är verksamhetsmässigt representativt. 62 procent av de svarande arbetar i öppenvårdsteam.

– Det är många frågor vi ännu inte har svar på. Vi kommer fortsätta arbeta med materialet, säger Läkarförbundets utredningschef Kåre H Jansson, som dock är nöjd med undersökningen:

– Vi har ställt rätt frågor och har fått ut ett bra material.

En nyhet är bland annat att bara 30 procent av psykiatererna jobbar nästan helt och hållet kliniskt – cirka 90 procent av sin arbetstid – medan 70 procent av de svarande har rätt lite patientkontakt.

Frågorna i enkäten har omfattat arbetstid och arbetsinnehåll men också arbetsorganisation och terapiinriktning. En trend är att en hög andel kliniskt arbete i psykiatri är kopplat till ökat missnöje med arbetssituationen, oavsett psykiaters kön eller ålder. Enkätsvaren pekar också på att många vill minska andelen kliniskt arbete i sina arbetsuppgifter. Många vill utöka andelen utrednings- och utvecklingsarbete samt forskning, liksom i viss mån även handledning och undervisning. Alla åldersgrupper önskar mer forskning på sin arbetstid, men framför allt är detta tydligt bland läkarna 45 år eller yngre. I denna grupp säger sig drygt 40 procent vilja ägna mer tid åt forskning. Motsvarande gäller också för utrednings- och utvecklingsarbete. Däremot har bara ett

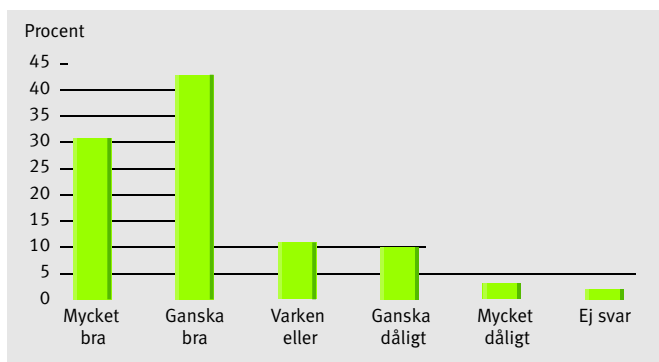
fåtal kryssat för att man önskar chefsarbete.

På en femgradig skala uppger cheferna, vilka utgör en femtedel i det statistiska svarsunderlaget, i snitt 4,2 i trivselpoäng. Kåren i stort landar på 3,8 i trivselpoäng. Trivs gör också rättspsykiatererna liksom hyrläkarna. Rättspsykiatererna har generellt satt högre betyg på hur vårdprocesser, delaktighet och administrativ avlastning fungerar.

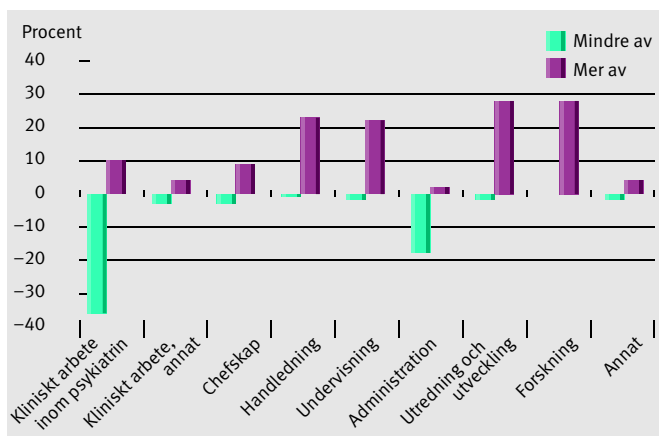
Arbetskraftsutbudet bland cheferna är högre än för kåren i stort. Cheferna arbetar i betydligt högre utsträckning heltid och avser också mer än övriga att fortsätta vara yrkesverksamma efter uppnådd pensionsålder. I kåren som helhet arbetar mer än var fjärde deltid. I genomsnitt arbetar deltidarna 65 procent av en heltid. En av fem psykiatrer uppger vidare att de har en godkänd bisyssla, som i snitt motsvarar 15 procent av en heltid. Bland stafettläkarna arbetar tre procent heltid.

Cheferna återfinns i väsentlig lägre grad i öppenvårdsteam. 43 procent av de svarande cheferna arbetar i öppenvårdsteam, jämfört med 70 procent bland icke-cheferna. På frågan »Om du sammanfattar ditt arbete och din arbetssituation, hur trivs du då?«, så svarar närmare en femtedel (18 procent) bland psykiatererna i öppenvårdsteam att de trivs dåligt eller mycket dåligt. Motsvarande andel för dem som inte arbetar i öppenvårdsteam är åtta procent.

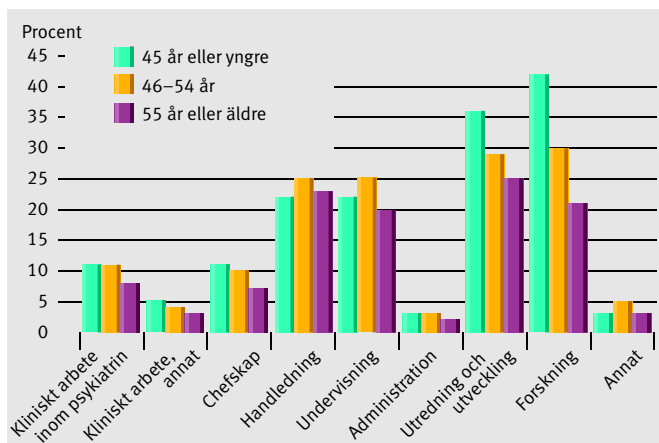
Vad skulle då locka tillbaka läkarna i tjänst? Högre lön skulle enligt undersökningen kunna locka fler psykiatrer till mer arbete. Ungefär hälften av de deltidssamarbetande uppger att detta skulle vara en sporre för dem att utöka sin



Om du sammanfattar ditt arbete och din arbetssituation, hur trivs du då? Diagrammet visar andelen bland samtliga svarande. Av de som arbetar i öppenvårdsteam svarade närmare en femtedel (18 procent) att de trivs ganska dåligt eller mycket dåligt.

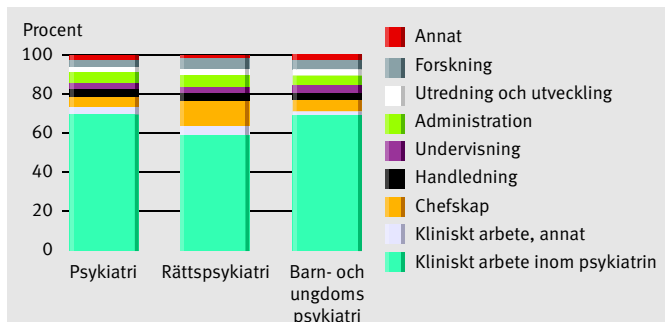


Hur mängden arbetstid som går åt till respektive arbetsuppgift helst skulle förändras. I enkäten frågades om vad man vill ägna större respektive mindre andel av sin arbetstid åt.

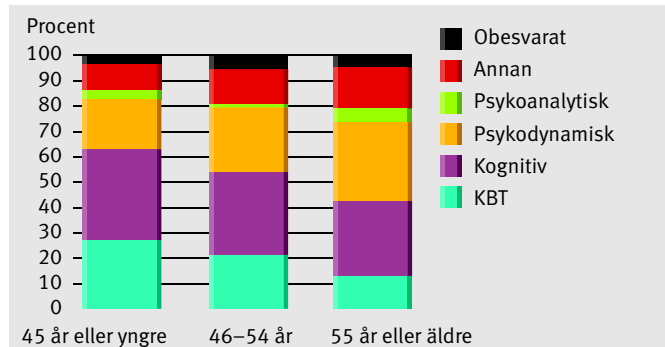


Andel av de svarande i de olika åldersgrupperna som önskar att större del av arbetstiden borde ägnas åt de angivna arbetsmomenten.

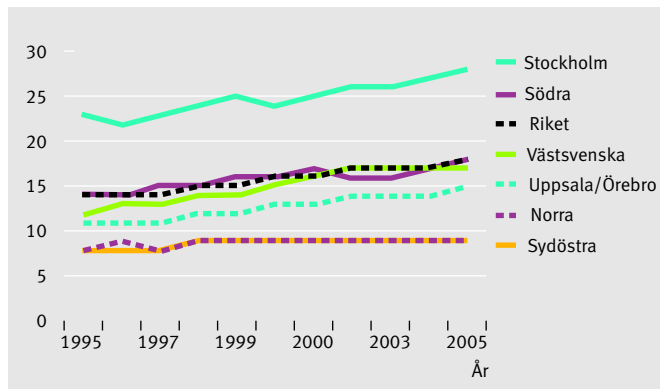
FRAMTIDENS PSYKIATRI



Arbetsuppgifternas fördelning inom de olika specialiteterna.



Andel svarande i de olika åldersgrupperna som använder sig av respektive terapiform.



Antal psykiatrer per 100 000 invånare och sjukvårdsregion 1995-2005. Från Socialstyrelsen.

arbetstid, men det gäller i synnerhet män i Stockholm respektive Västra Götaland. Drygt en tredjedel skulle kunna tänka sig att arbeta mer om det fanns en bättre ledning eller styrning. Bättre möjligheter till kompetensutveckling, mer välfungerande vårdprocesser och administrativ avlastning är också faktorer som har lyfts fram.

Eva Nilsson Bågenholm, Läkarförbundets ordförande, anser att psykiatrer har en tuff arbetssituation:

- Psykiaters arbetsbelastning syns inte i hur många patienter de träffar per dag. Men även om patienterna ofta möter andra yrkeskategorier, som sjuksköterskor, socionomer och psykologer, så är det psykiatern som har det yttersta ansvaret, säger Nilsson Bågenholm, som också nämner att konflikter kring olika behandlingsin-

riktningar försvårar arbetet.

- Inom psykiatrin finns inte en riktigt lika tydlig evidensbaserad tradition, som i andra specialiteter. Det finns mycket i psykiatrin som fungerar bra, men också sådant som fungerar dåligt. Det viktiga är att vi får in fler läkare i psykiatrin.

Läkarförbundet har också pejat önskemålen kring organisationsform. En möjligen lite överraskande uppgift är att 67 procent av de landstingskommunalt anställda, kan tänka sig att jobba kvar i landstingskommunal verksamhet, även om de hade möjlighet att välja fritt.

Bland anställda i bemanningsföretag vill bara drygt hälften ha anställning i sådana företag. Så mycket som 87 procent av de som jobbar i annat privat företag vill fortsätta i sådan verksamhet.

Samtidigt prioriteras ökad mångfald av aktörer/ huvud-

TABELL I. Andelen som är verksamma i/vill vara verksamma i de olika organisationstyperna

Är verksam i	Alla ¹⁾ (procent)	Vill arbeta där de är om de hade full frihet (procent)
Landsting/kommun	79	67
Högskola/universitet	8	80
Statlig verksamhet/myndighet	4	55
Läkemedelsföretag	1	50
Bemanningsföretag	6	53
Annat privat företag	23	87
Annan	3	4

1) Kolumnen beskriver hur stor andel av samtliga svarande som i dag är verksam i de olika organisationerna, oavsett vilken organisation de vill vara verksamma i.



Foto: Sara Holfve

Kåre H Jansson, utredningschef, och Eva Nilsson Bågenholm, ordförande, från Läkarförbundet, vid presentationen av enkäten. I förgrunden Ing-Marie Wieselgren, handläggare i psykiatrirådgivning, SKL. SKL och Läkarförbundet har tillsammans gjort enkätstudien om svenska psykiatrers arbetssituation och arbetsliv.

män lågt bland faktorer som är viktiga för utvecklingen inom psykiatrin. Vad gäller terapiinriktning syns en skillnad mellan äldre och yngres teoretiska och kliniska utgångspunkter. Gruppen 45 år eller yngre arbetar till övervägande del med KBT och kognitiva modeller, medan gruppen 55 år och äldre till övervägande del arbetar psykodynamiskt. I mellangruppen, 46–54 år, uppger drygt hälften att man arbetar med kognitivt alternativt KBT-inriktning. Runt fem procent i varje åldersgrupp har dock lämnat frågan om terapiinriktning obesvarad. Psykoanalytisk behandling används mer i Stockholmsregionen än i övriga landet – i denna lilla grupp är arbetstillfredsställelsen mycket hög. De som trivs minst bra med sin arbetssituation hittas bland dem som lämnat frågan om terapiform obesvarad.

Kan då psykiatrerna rekommendera yrket till en ung läkare?

Ja, absolut, svarar cirka 40 procent. Christina Spjut, ordförande i Svenska psykiatriska föreningen: – Det är bra att undersökningen görs. Det är viktigt för

vårt fortsatta jobb. Framför allt är det viktigt att alla specialister får vidareutbildning, säger Christina Spjut, och refererar till Psykiatri Syd, Hudinge, som satsar även på spe-

cialisternas utbildning, genom att ha tillsatt en studierektor för specialis-

MN

TABELL II. Hur viktiga är följande faktorer för utvecklingen inom psykiatrin?

	Medelpoäng
Fler psykiatrer	4,6
Evidensbaserade metoder	4,1
Samverkan kommuner/landsting	4,1
Mindre ideologiska motsättningar	4,0
Ökat tvärvetenskapligt perspektiv	3,8
Dialog med brukare/brukarorganisationer	3,7
Fler psykologer	3,6
Psykiatri i offentlig regi	3,5
Stärkt medicinsk inriktning	3,4
Kvalitetsregister	3,4
Specialitetsföreningen	3,3
Annan ansvarsfördelning mellan yrkeskategorier i verksamheten	3,2
Ökad mångfald av aktörer/huvudmän	2,8
Nya yrkeskategorier inom psykiatrin	2,6

TABELL III. Skulle du i dag rekommendera en ung läkare att bli psykiater? (Andelar i procent)

	Män	Kvinnor	Samtliga
Ja, absolut	46	43	44
Ja, kanske	35	34	34
Nej	15	18	16
Vet ej	3	4	3
Obesvarat	2	2	2

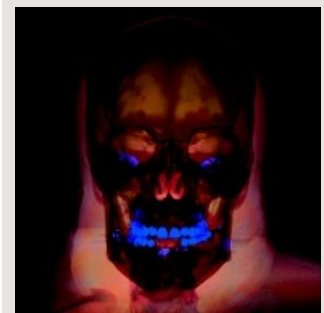
Lennart Nilssonpris till röntgenläkare

Anders Persson, röntgenläkare och chef för Center for Medical Image Science and Visualisation, CMIV, vid Linköpings universitet och Universitetssjukhuset i Linköping, är årets Lennart Nilsson Award-pristagare. Han får priset för sina tredimensionella bilder av människokroppens inre.

Visualiseringstekniken utgår från flera avbildningstekniker, t ex magnetresonans, ultraljud och positronemissionstomografi. Den används vid virtuella obduktioner, men också för diagnostik av levande patienter.

Lennart Nilsson Award är ett pris för vetenskaplig och medicinsk fotografi, som delas ut av Karolinska institutet. Prissumman är på 100 000 kronor. ■

Läs mer om tekniken på CMIVs webbplats: www.cmiv.liu.se



3D-bild från virtuell obduktion. Foto: CMIV

Vänsterpartiet vill förbjuda läkemedelsreklam

I en motion inlämnad till riksdagen förra veckan föreslås förbud mot all läkemedelsreklam och åldersgräns för att få köpa receptfria läkemedel. Motionen är undertecknad av fem vänsterpartister, bl a Elina Linna från socialutskottet. Motionärerna förutspår att reklaminsatserna kommer att öka när apoteksmarknaden avregleras och handeln med receptfria läkemedel sker i dagligvaruhandeln.

De vänder sig också mot reklamen för vaccination mot livmoderhalscancer som, enligt motionärerna, pumpas ut på radiostationer, riktar sig till unga och bygger på att skapa oro och rädsla hos mottagaren. Receptbelagda läkemedel får i dag inte marknadsföras mot allmänheten i Sverige, med undantag för vacciner mot infektionssjukdomar. ■